

महाराष्ट्र शासन
सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग,
शासन निर्णय क्र. कृकमा ०६१७/ प्र.क्र.१२७/२-स
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
दिनांक : २८ जून २०१७

प्रस्तावना :-

राज्यात एकूण १३६ लाख शेतकरी आहेत. हे शेतकरी पीक कर्ज व अन्य शेती कर्जासाठी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका व व्यापारी बँकांवर अवलंबून असतात. या बँकांमार्फत दिल्या जाणाऱ्या पीक कर्जासाठी केंद्र व राज्य शासनामार्फत शेतकऱ्यांना व्याज सवलतीच्या योजना राबविण्यात येतात. त्यामुळे या शेतकऱ्यांना पीक कर्ज शुन्य टक्के किंवा सवलतीच्या दराने उपलब्ध होऊन त्याची मुदतीत परतफेड करण्यास मदत होते.

सन २०१२-१३ ते २०१५-१६ या सलग चार वर्षात राज्यातील विविध भागात / जिल्ह्यात अपुरा पाऊस झाल्यामुळे खरीप / रब्बी हंगामात मोठ्या प्रमाणात ५० पैसेपेक्षा कमी पैसेवारी जाहिर करण्यात आली होती. तसेच सन २०१३-१४ व २०१४-१५ या वर्षात राज्याच्या काही भागात अवेळी पाऊस व गारपीट झाल्यामुळे शेतकऱ्यांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले होते.

वरीलप्रमाणे वेगवेगळ्या नैसर्गिक आपत्तीच्या पार्श्वभूमीवर शेतकऱ्यांचे नुकसान झाल्यामुळे बरेच शेतकरी पीक कर्जाची / शेती कर्जाची मुदतीत परतफेड करू शकले नाहीत. परिणामी हे शेतकरी थकबाकीदार राहिल्यामुळे असे शेतकरी बँकांकडून नव्याने पीक कर्ज घेण्यास अडचणी निर्माण झाल्या आहेत. या पार्श्वभूमीवर मार्च २०१७ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात विधिमंडळाच्या दोन्ही सभागृहात झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने अशा शेतकऱ्यांचे कर्ज माफ करण्याबाबत राज्य शासनाची भूमिका सकारात्मक आहे असे मा. मुख्यमंत्री यांनी दि. ५.४.२०१७ रोजी विधानसभेत निवेदन केले होते.

मा. मुख्यमंत्री यांनी विधिमंडळात केलेल्या निवेदनाच्या अनुषंगाने कर्जमाफीच्या संदर्भात विचार विनिमय करण्यासाठी शासनाने मा. मंत्री, महसूल, मदत व पुनर्वसन व सार्वजनिक बांधकाम यांच्या अध्यक्षतेखाली दि. १७.६.२०१७ च्या शासन निर्णयाद्वारे कर्जमाफी निकष निर्धारण समिती नियुक्त करण्यात आली आहे. या समितीने विविध शेतकरी संघटनांचे प्रतिनिधी तसेच विविध राजकीय पक्षांबरोबर केलेल्या चर्चेअंती काही निकषांच्या अधिन राहून राज्यातील शेतकऱ्यांचे कर्ज माफ करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

उपरोक्त पार्श्वभूमीवर दि. २४.६.२०१७ झालेल्या मंत्रीमंडळ बैठकीत राज्यातील शेतकऱ्यांना कर्जमाफी योजनेबाबत खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आला.

(I) योजनेचा तपशिल -

१) सदर योजनेचे नाव “छत्रपती शिवाजी महाराज शेतकरी सन्मान योजना २०१७” असेल.

- २) सदर योजने अंतर्गत कर्जमाफीसाठी पात्रता ठरविताना थकबाकीदार शेतकऱ्यांचे अल्प / अत्यल्प भूधारक याप्रकारे जमीन धारणेचे क्षेत्र विचारात न घेता दि. १.४.२०१२ रोजी व त्यानंतर पीक कर्ज व मध्यम मुदत कर्ज घेतलेल्या व अशा कर्जापैकी दि. ३०.६.२०१६ रोजी थकबाकीदार असलेल्या शेतकऱ्यांना काही निकषाच्या अधीन राहून खालीलप्रमाणे सरसकट कर्जमाफी व प्रोत्साहनपर इतर लाभ देण्यात यावेत.
- अ) दिनांक ३०.६.२०१६ रोजी थकित असलेले मुद्दल व व्याजासह रु. १.५ लाख मर्यादेपर्यंतचे कर्ज माफ करण्यात यावे.
- ब) मुद्दल व व्याजासह रु. १.५ लाखापेक्षा जास्त थकबाकी असलेल्या शेतकऱ्यांसाठी एकवेळ समझोता योजना (One Time Settlement) म्हणून दि. ३०.६.२०१६ रोजी थकबाकी कर्जापैकी शासनातर्फे रु.१.५ लाख रकमेचा लाभ देण्यात यावा. या योजनेअंतर्गत पात्र शेतकऱ्यांनी त्यांच्या हिश्याची संपूर्ण रक्कम बँकेत जमा केल्यावर शासनातर्फे रु. १.५ लाख लाभाची रक्कम शेतकऱ्यांना अदा करण्यात यावी.
- क) सन २०१५-१६ या वर्षात घेतलेल्या पीक कर्जाची दि. ३०.६.२०१६ पर्यंत पूर्णतः परतफेड केलेल्या शेतकऱ्यांनी सन २०१६-१७ वर्षात घेतलेल्या कर्जाची रक्कम दि. ३०.६.२०१७ पर्यंत पूर्णतः परतफेड केल्यास त्यांना सन २०१५-१६ या वर्षामधील पूर्णतः परतफेड केलेल्या पीक कर्जाच्या २५% किंवा रु. २५,०००/- पर्यंत जी कमी असेल ती रक्कम शेतकऱ्यांना देण्यात येईल. मात्र ही रक्कम किमान रु.१५,०००/- असेल. तथापि, शेतकऱ्यांनी परतफेड केलेली रक्कम रु. १५,०००/- पेक्षा कमी असल्यास अशी संपूर्ण रक्कम शेतकऱ्यांना शासनामार्फत देण्यात येईल.
- ड) सन २०१२-१३ ते २०१५-१६ या वर्षात कर्जाचे पुनर्गठन केलेल्या शेतकऱ्यांपैकी जे शेतकरी दि. ३०.६.२०१६ रोजी थकबाकीदार असतील त्यांना वरील योजनेचा लाभ देण्यात येईल. तथापि, जे थकीत नाहीत त्यांना रु. २५,०००/- रक्कम शासनामार्फत अदा करण्यात येईल.

वरीलप्रमाणे मुद्दा क्र. २ मधील विविध प्रकारच्या कर्जमाफीचा/प्रोत्साहनपर रकमेचा राज्यातील सुमारे ८९ लाख शेतकऱ्यांना लाभ होणार असून त्यासाठी एकूण अंदाजे रु. ३४,०२२ कोटी खर्चाची तरतूद करण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

(II) सदर कर्जमाफी योजनेसाठी खालीलप्रमाणे निकष निश्चित करण्यात येत आहेत.

१. या योजनेअंतर्गत कर्जमाफी व इतर प्रोत्साहनपर लाभ देण्यासाठी “शेतकरी कुटुंब” हा निकष विचारात घेण्यात येईल. कुटुंब या व्याख्येत पती, पत्नी व १८ वर्षाखालील मुलांचा समावेश असेल.
२. पात्र शेतकरी कुटुंबातील कर्जमाफीच्या अनुज्ञेय रकमेत कुटुंबातील कर्जदार शेतकरी महिला असल्यास त्यांच्या कर्जाच्या रकमेचा या योजनेखाली प्राधान्याने विचार करण्यात येईल.
३. या योजनेसाठी केवळ राष्ट्रीयकृत बँका, खाजगी बँका, ग्रामीण बँका व जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांनी शेतकऱ्यांना दिलेले शेती कर्ज (पीक कर्ज व मध्यम मुदत कर्ज) विचारात घेण्यात येईल.

४. दि. १४.६.२०१७ व दि. २०.६.२०१७ च्या शासन निर्णयास अनुसरून थकबाकीदार शेतकऱ्यांना बँकामार्फत खरीप २०१७ या हंगामासाठी शासन हमीवर देण्यात येणाऱ्या रु. १०,००० मर्यादेपर्यंत पीक कर्जाची रक्कम शेतकऱ्यास मिळणाऱ्या कर्जमाफीच्या रकमेतून समायोजित करण्यात येईल. या योजनेखाली कर्जमाफीसाठी कुटूंब हा निकष असल्याने एका कुटूंबामध्ये एकापेक्षा जास्त खातेदाराने घेतलेल्या कर्जाची संपुर्ण रक्कम त्या कुटूंबास मिळणाऱ्या कर्जमाफीच्या रकमेतून समायोजन करण्यात येईल [कुटूंबाची व्याख्या (II) १ मध्ये वरील प्रमाणेच असेल.].

(III) सदर कर्जमाफी योजनेचा लाभ मिळण्यास खालील व्यक्ती पात्र असणार नाहीत -

- i) महाराष्ट्र राज्यातील आजी/माजी मंत्री/राज्यमंत्री, आजी/माजी खासदार/राज्यसभा सदस्य, आजी/माजी विधानसभा/विधान परिषद सदस्य.
 - ii) जिल्हा परिषद सदस्य, महानगरपालिका यांचे सदस्य.
 - iii) केंद्र व राज्य शासनाचे सर्व अधिकारी/ कर्मचारी, निमशासकीय संस्थांचे सर्व अधिकारी / कर्मचारी व केंद्र अथवा राज्य शासन अनुदानित संस्थांचे सर्व अधिकारी / कर्मचारी (चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी वगळून)
 - iv) शेतीबाह्य उत्पन्नातून आयकर भरणाऱ्या व्यक्ती.
 - v) निवृत्तीवेतनधारक व्यक्ती ज्यांचे मासिक निवृत्तीवेतन रुपये पंधरा हजारापेक्षा जास्त आहे. (माजी सैनिक वगळून)
 - vi) कृषि उत्पन्न बाजार समिती, सहकारी साखर कारखाना, सहकारी सुतगिरणी, नागरी सहकारी संस्था, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका व सहकारी दूध संघ यांचे अधिकारी व पदाधिकारी (अध्यक्ष व उपाध्यक्ष) आणि मजूर सहकारी संस्थेचे अध्यक्ष.
 - vii) रुपये ३ लाखापेक्षा जास्त ढोबळ उत्पन्न असलेली सेवा कर भरण्यासाठी नोंदणीकृत व्यक्ती.
 - viii) जी व्यक्ती मुल्यवर्धित कर वा सेवा कर कायद्यांतर्गत नोंदणीकृत आहे व ज्याची सन २०१६-१७ मधील वार्षिक उलाढाल रु.१०.०० लक्ष किंवा अधिक आहे.
- (IV) या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी वित्त विभागाच्या सहमतीने मार्गदर्शक तत्वे, निकष व सविस्तर निर्देश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील. तसेच या योजनेसाठी आवश्यकतेप्रमाणे तांत्रिक सेवापुरवठादार यांची सेवा घेण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.
- (V) योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी काही अडचणी उद्भवल्यास अथवा त्यामध्ये काही प्रासंगिक आवश्यक बदल करावयाचे असल्यास मंत्रीमंडळ उपसमिती गठीत करण्यात येईल. ही उपसमिती पुढील ६ महिने कार्यरत असेल.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक अनौस २९३ / २०१७ / व्यय-२, दि. २४.६.२०१७ अन्वये प्राप्त झालेल्या सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०१७०६२८१६००१९७१०२ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(दिपक म. राणे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव
- २) मा. मंत्री, महसूल, मदत व पुर्नवसन, सार्वजनिक बांधकाम यांचे खाजगी सचिव
- ३) मा. मंत्री, वित्त व नियोजन, वने यांचे खाजगी सचिव
- ४) मा. मंत्री, सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग यांचे खाजगी सचिव
- ५) मा. विधानसभा सदस्य / विधानपरिषद सदस्य (सर्व)
- ६) मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव
- ७) मा. अपर मुख्य सचिव (वित्त)
- ८) सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, पुणे
- ९) मुख्य महाप्रबंधक, भारतीय रिझर्व्ह बँक, केंद्रीय कार्यालय, मुंबई
- १०) मुख्य महाप्रबंधक, नाबार्ड प्रादेशिक कार्यालय, पुणे
- ११) चेअरमन, राज्य स्तरीय बँकर्स समिती, बँक ऑफ महाराष्ट्र, पुणे.
- १२) विभागीय आयुक्त, (सर्व)
- १३) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १४) जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था, (सर्व)
- १५) जिल्हा कोषागार अधिकारी, (सर्व)
- १६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि. मुंबई
- १७) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक (सर्व)
- १८) निवडनस्ती